

V

Toomas Luhats

Teleprogrammide tippaja võrdlus

Käesolev artikkel põhineb 2000. aasta juunis Concordia Ülikooli meediateaduskonnas kaitstud kursusetööl, mille eesmärk oli võrrelda Eesti telekanalite programme televaatamise tippajal (*prime time*) – öhtuti seitsmest kümneni. Vaatlen erinevate saateliikide valikut ja paigutust ning üldist programmi kujundamise (*programming*) trendi 2000. aasta aprillis. Tähelepanu on pööratud ka niinimetatud seebi-fenomenile. Et seebiseriaale peetakse heaks auditooriumimagnetiks, on nad kujunenud mõnede telekanalite tippaja esmaseks komponendiks.

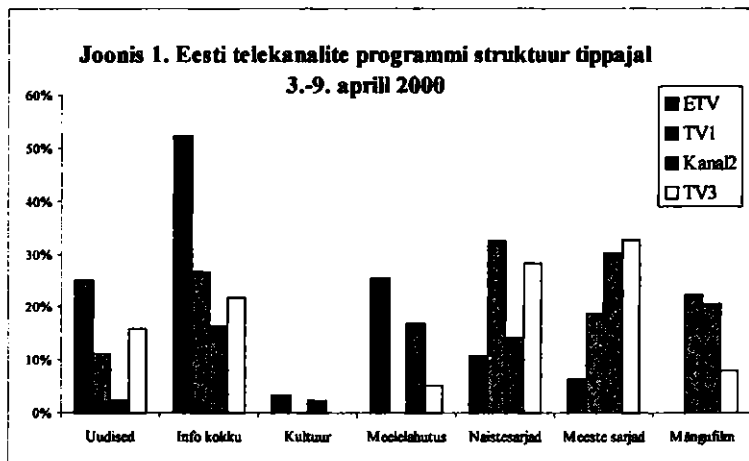
Edukas programmikujundamine peab eeldatavasti tagama telekanali võimalikult suure vaadatavuse ja koos sellega ka eduka reklaamiaja müügi (kommertstelekanali puhul).

Eesti Televisioon – informatiivne meelelahutuskanal

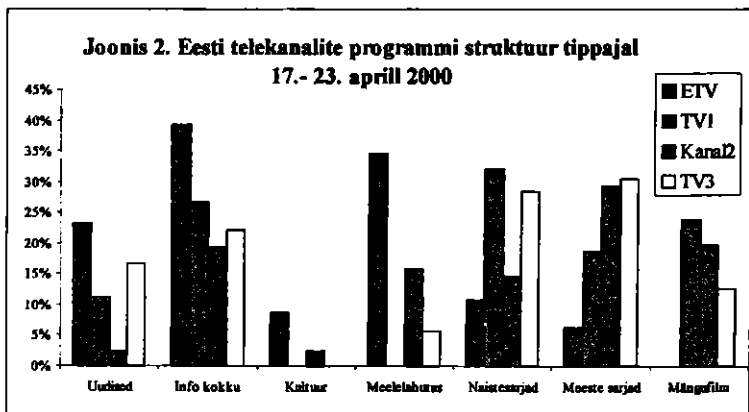
ETV on avalik-õiguslik televisioon, mille peamiseks eesmärgiks on rahuldada kõikide televaatajate, see tähendab, väga erinevate inimeste huve. Sellepärast ei saa ETV endale lubada vaest saateliikide valikut.

ETV tippaja programmi keskseks osaks on informatsioon (vt joonised 1 ja 2), mis täidab pea poole kogu tippajast, samas kui eratelekanalites on infot 16% ja 27% vahel. Infosaadetest omakorda poole moodustavad uudised, mis on kujunenud ETV kaubamärgiks. Tänu populaarsele uudisteprogrammile on suhteliselt kerge kõrgeid reitinguid saavutada. Uudised "veavad" auditooriumi enesega kaasa ja tekitavad vaatajahuvi ka saadete vastu enne ja pärast uudiseid. Mugavusest ja harjumusest ei hakka paljud vaatajad selles olukorras kanalit vahetama.

Uudiste kõrval kasutab ETV teise olulise reitingutõstjana kell seitse öhtul algavat seebiseriaali "Kõik mu lapsed", millele järgneb vileminutiline laste laulukonkurss, vileminutilised



uudised ja infosaade. Keskpärane seep on vahetult enne "Laulukarusselli", millest võib järeldada, et programmiplaneerijate taotluseks on seebivaatamise lõpetanud emad ja vanaemad saata kõõki võileiva järele, pakkudes samas lastele võimalust vaadata oma saadet. Ilmselt on mängitud selle peale, et kanalit ei vahetataks. Mõnevõrra küsitav on lastesaate vajadus enim vaadataval ajal, kuid ilmselt on tahetud teiste kanalite tugevate saadete vastu panna midagi tagasihoidlikumat.



Meelelahutus (konkursid, lotod, spordivõistlused, mängud, levimuusika, *talkshow*'d, sketšisaated ja magasinid) moodustab ligi veerandi tippaja programmist. Eriti hõlgavad meelela-

hutusega nädalalalõpud, mil ETV on auditooriumi konkureerivatele kanalitele kohati üsna püüdmatuks teinud.

Naistele ja meestele mõeldud sarjad on esindatud peaaegu võrdselt (naistesarjade all pean silmas noortesarju, seebiseriaale, peresarju ja draamasarju ning meestesarjade all põnevus-, komöödia- ja animasarju), naistele on mõeldud siiski veidi rohkem (vt jooniseid). Filmid tippaja programmist puuduvad.

Seega võib ETVd nimetada informatiivseks meelelahutuskanaliks, mille trumbiks on uudised öhtul kell üheksa. Uudised on kujundanud vaatajates püsiva vaatajaharjumuse.

TV 1 – seep-mängufilm-uudis-televisioon

TV1 võiks tippaja programmi kujundamise printsiibi põhjal kanda seep-mängufilm-uudis televisiooni nime, sest seebiseriaalide 32%line osakaal on Eesti kanalite hulgas rekord.

Programm on tippajal üles ehitatud vaadatavale seriaalile "Kodus ja võõrsil", millele kell kaheksa järgnevad uudised. Pärast uudiseid on reeglina kavas film või sari.

TV1 võib rahul olla, et kanal on võitnud naiste tähelepanu. Võib eeldada, et populaarne "Kodus ja võõrsil" tõmbab vaatajad endaga kaasa ka järgmist seebiseriaali vaatama. Põnev on mõelda, mis saab TV 1st, kui "Kodus ja võõrsil" ära lõpeb. Kogus ju see sari oma populaarsuse ETVs ja edu TV1s tuli selle loomuliku jätkuna. Kas jätkub seebikate võidukäik ka selle seriaali kadumisel või langeb TV 1 vaadatavus dramaatiliselt?

Filmide valikul on panus tehtud suurt vaadatavust lubavatele linastele – nii on toodud kavva ka head vene filmid, mida teistes kanalites kahjuks ei näidata, kuid mis on vaatajatele mõnekümne aasta jooksul vägagi südamelähedaseks saanud. Läänest hangitud filmide puhul on valitud võimalikult tuntud filme.

Täielikult puudub nali, komöödia, eestikeelne huumor (vt jooniseid). Seega võiks TV 1 mõelda sisukama meelelahutuse osa suurendamisele, mis tooks kanali juurde inimesi ka teistest sihtgruppidest, säilitades seejuures olemasolevat naisvaatajaskonda.

Kanal 2 – meeste kanal

Kanal 2 sümboliks võiks olla kõikide meeste iidol-sõber Al Bundy. Olgugi et tippajal "Tuvikesi" ei näidata, on tippaeg enim mõeldud meestele – meeste seriaalid täidavad ligi kolmandiku sellest ajast (vt jooniseid). Mängufilmid võtavad enda alla 20

protsenti tippajast, eriti märkimisväärtne on paari aasta vanuste väärtfilmide suur maht.

Mõnevõrra üllatuslik on uudiste väike osakaal, mida on püütud korvata teiste infosaadetega. Kanal 2 infoblokk on konkurentidest oluliselt nõrgem. Uudised kujundavad aga telekanali usaldatavust. Kui uudistesasaateks on ainult üks politseisaade, mis inimesi pigem hirmutab kui informeerib, tuleb kanalil ilmselt uudisteprogrammi korrigeerida.

Kanal 21 puudub tippaja siduv lüli. See tähendab, et ei ole tekitatud vaatajaharjumusi. Kõik teavad näiteks, et AK on eetris kell üheksa õhtul. Kanal 21 puudub täielikult saade, millest televaatajad saaksid lähtuda. Arvan, et äärmiselt oluline on luua tippaja kindlal kellaajal selline teejuhtsaade, mille järgi vaatajad saaksid luua oma peas mälupõhise süsteemi, mis tähendab, et teisi eetris olevaid saateid oleks võimalik mäletada millegagi seoses. Kõigi kanalite puhul, välja arvatud Kanal 2, on selliseks teejuhiks uudised, TV1 puhul lisaks uudistele ka seriaal "Kodus ja võõrsil". Ilmne on, et Kanal 2 edu võib seisneda taolise teejuhi leidmises, mis aitaks inimestel programmis orienteeruda.

TV 3 – tasakaalustatud ja sujuv

TV 3 on tippaja kõige mõistlikumalt organiseerinud. See algab kell seitse uudistega, saated vahetuvad iga pooltunni järel, mistõttu vaatajal on kerge kanaliga arvestada.

Ainukesena ei ole saateliikidest esindatud kultuurisaated, kuid see on jäetud ilmselt teadlikult teiste kanalite pärusmaaks. Üldiselt võib TV 3 nimetada tasakaalustatud tippajaga kanaliks. Infosaadetele pole erilist panust tehtud, kuid ometi on seriaalide vahele hoolikalt paigutatud info- ja meelalahutus-saateid, mis sulavad programmi ega kattu samas konkureerivate kanalitel samaaegselt jooksvate sarnaste saateliikidega.

Märkimist väärivad kindlasti ka TV 3 uudised. Innovaatorlikud uudised püüavad kõlta nii nooremale kui vanemale vaatajaskonda, kasutatud on MTV 3 formaati. See näib end õigustavat, sest uudiste reiting on jätkuvalt tõusnud. "Seltsmessed uudised" on hea pealkiri, mis juhib inimeste tähelepanu üheaegselt saate sisule ja kellaajale. Programmi kujundamise seisukohalt on uudised samuti hästi paigas. Kell kaheksa on TV1 põhiuudistesasaade, kell üheksa AK – nii on TV 3 uudised õhtul esimene põhjalikum uudistesasaade.

Nõrk lüli on filmid, mis on sageli vanad ja ebahuvitavad.

TV 3 ei kasuta tippajal seebiseriaale, kuid seriaal "Vaprad ja ilusad" on toodud vahetult uudiste ette – sellega tõstab seebiseriaal ka uudiste reitingut.

Kokkuvõtteks

Saadet, sarjad ja filmid võivad olla ülihead, nende vaadatus oleneb sageli aga programmi oskuslikust kujundamisest.

Teleprogramm on seotud inimeste harjumustega. Harjumuste loomine ja saadete sissetöötamine on pikaajaline ning keerukas protsess. Muutused, mis vaatajatele vastuvõetamatuteks osutuvad, kahandavad vaatajaskonda drastiliselt.

Eelneva analüüsi põhjal pean parimaks tippaja planeerijaks telekanalit TV 3, seda näitab ka kanali reiting. ETV ja TV 1 programm on samuti hästi liigendatud ja läbi mõeldud, kahjuks ei saa sama öelda Kanal 2 kohta.

Marge Püvi

Vikerraadio 1998. aasta üleriigiliste päevalehtede valgusel

Eesti Raadio põhiprogrammi Vikerraadioga seoses toimus 1998. aastal kaks suuremat muutust, mis tekitasid päevalehtedes elavat arutelu. Kevadel reformis Vikerraadio saatekava ja see tõi kaasa mitme pika traditsiooniga saate ("Tere hommikust, põllumehed!", "Päevatee") kadumise programmist. Teiseks suleti kesklaine- ja lühilainesaatjad, mis tähendas, et alates 1. juulist sai Vikerraadiot kuulata vaid ULL lainealal.

Bakalaureusetöös "Vikerraadio kui avalik-õigusliku raadiokanali kujutamine Eesti üleriigilistes päevalehtedes 1998. aastal" analüüsisin reageeringuid neile muutustele. Leheartiklite analüüs võimaldas luua pildi Vikerraadiole esitatavatest ootustest. Ootuste võrdlemine avalik-õigusliku ringhäälingu enimkasutatava kontseptsiooniga annab võimaluse fikseerida Vikerraadio kui avalik-õigusliku raadiokanali probleeme analüüsitud perioodil.

Analüüs põhineb 1998. aasta üleriigilistes päevalehtedes ilmunud artiklidel, mille juures lähtusin diskursuseanalüüsi printsiipidest. Aasta jooksul ilmus Eesti Päevalehes, Postimehes ja Sõnumilehes kokku 35 artiklit, milles oli juttu Vikerraadiost. Suure osa neist moodustasid lugejakirjad, neid oli 15. Samuti võib eraldi ära märkida Eesti Raadio programmidirektori Mart Ummelase seisukohavõttud – neid ilmus kuus.

Vikerraadiole kui avalik-õiguslikule raadiokanaliile esitatud ootused

Analüüsisides Vikerraadio-teemalisi artikleid üleriigilistes päevalehtedes, jõudsin järeldusele, et Eesti Raadiole ei omistata kommertskanalitega võrreldes mingeid erinevaid funktsioone. Põhilisteks märksõnadeks Eesti Raadio kirjeldamisel on **teenus** ja **konkurents**. Eesti Raadio kui organisatsiooni määratlemisel valitseb umbmäärasus. Võrdselt nimetatakse raadiot nii riigile kuuluvaks kui avalik-õiguslikuks. Selget arutelu Eesti Raadio avalik-õigusliku rolli üle 1998. aasta päevalehtedes ei toimu.

Diskursuseanalüüsi põhjal võib siiski konstrueerida Eesti Raadio põhiprogrammile Vikerraadiole omistatud ootused avaliku teenuse funktsioonide osutajana.

Vikerraadio programmile esitatakse ennekõike **kvaliteedinõue**. Kvaliteedi mõõdupuuks on eelkõige traditsioonilisus, mis peegeldab turvalist ühiskonda. Kvaliteedi tagab programmi mitmekesisus, arvestamine erinevate inimeste ja seisukohadega.

Programmil on oluline osa elanikkonna erinevate gruppide omavahelises suhtluses – **integreeriv roll**. Näiteks leiavad programmi kaudu kontakti erinevate piirkondade elanikud. Linnainimesed saavad aimu maaelanike elust-olust ja vastupidi. Näitena võib siinkohal nimetada saadet “Tere hommikust, põllumehed!”, mis oli aastaid populaarne nii linna- kui ka maa-inimeste hulgas. Sama protsessi võib jälgida ka kodueestlaste ja väliseestlaste kontaktides – välismaal viibijad saavad otsesest allikatest teavet kodumaal toimuvast. Vikerraadio lühi- ja kesklainesaatjate sulgemine tekitas väga teravat kriitikat just väliseestlaste hulgas.

Programm tervikuna aitab säilitada ja kujundada rahvuslikku identiteeti. Seetõttu on programmile esitatud ka nõue olla kõigile **kättesaadav**.

Samas esitatakse programmile nõue olla **kohanemis- ja konkurentsivõimeline**. Siinkohal eristuvad selgelt kuulajate ja Vikerraadio esindajate erinevad arusaamad neist mõistetest. Kui kuulajad esitavad kohanemisvõime nõude programmile, siis raadio esindajad esitavad sama nõude kuulajatele.

Suhtumine Vikerraadios toimunud muutustesse

Suhtumist muutustesse saab vaadelda kolmel tasandil. Esiteks Vikerraadio tasandil, kus saab jälgida kuulajate suhtumist programmimuudatustesse. Teiseks peegeldub ajalehtedes Eesti Raadio juhtkonna positsioon ja suhtumine Vikerraadioga seotud muudatustesse. Väga üldiselt võib teha järeldusi ka riigi tasandilt ehk siis selle kohta, kuidas peegeldavad muutused Vikerraadios kui avalik-õiguslikus programmis riigi ja kodanike suhteid.

Vikerraadio tasand on tihedalt seotud Eesti Raadio tasandiga, nagu ka Eesti Raadio tasand riigi tasandiga. Kokkupuutepunkt Vikerraadio ja riigi vahel on nõrgem. Seega võib Eesti Raadiot vaadelda kui vahendajat raadiokuulajate (kodanike) ja poliitikut (riigi) vahel.

Muutustele järgnenud reageeringuid vaadeldes tulevad esile tegelaspaarid:

a) raadiokuulajad – Vikerraadio juhtkond: siinjuures on täheldatav kuulajate passiivne positsioon ja raadio juhtkonna (muutuste otsustajate) agressiivne käitumine kuulajate suhtes. Ilmneb huvide konflikt. Kuulajad nõuavad sobilikku programmi ja juhtkond nõuab arusaajat kuulajat.

b) Eesti Raadio programmidirektor – “pahatahtja”: pahatahtja” on programmidirektori loodud tegelane, kellega ta ajaleheveergudel väitleb. “Pahatahtjaks” võib olla ka raadiokuulaja, kelle lugejakirjale programmidirektor vastab. Programmidirektor on keskendunud kõigi Eesti Raadio kohta käivate väidete ümberlukkamisele, püüdes meeletult vaastada kanalit niinimetatud luuserite hääletoru mainest.

c) Eesti Raadio – poliitikud: Eesti Raadio võtab siin passiivse ja alistuva rolli, poliitikud on aktiivsed otsustajad, Eesti Raadio otsuste tingimusteta täideviija.

d) kodanikud – Vikerraadio – riik: raadio on loobunud senisest kodanike/kuulajate poolsest positsioonist ja kaldunud riigi poole. Samas ei ole riigi ja raadio suhted võrdsed ega selged. Vikerraadio identiteet on muutuste läbi muutunud oluliselt ähmasemaks – enam ei teata, kellele ja miks teda üldse vaja on.

e) Eesti – Eesti Raadio – Euroopa: Eesti Raadio on riigi esindaja teistes Euroopa riikides.

Vikerraadio kui avalik-õigusliku raadiokanali põhiprobleemid 1998. aastal

Artiklite põhjal võib kirjeldada järgmisi probleeme:

1) Vikerraadio programmikoostajad ei arvesta, et neil on olemas juba oma pikaajaline kuulajaskond. Püütakse kujundada uut kuulajaskonda, nõudes kuulajailt muutustega kohanemist.

2) Toimetusekeskselt lähenemiselt programmi koostamisel on üle mindud programmikesksele lähenemisele, mis tähendab, et võimalikult kokkuhoidlikult püütakse teha programmi, mis sobiks võimalikult suurele kuulajaskonnale.

3) Vikerraadio soovib kommertskanalitega kuulatavuse pärast konkureerida. Oma avaliku teenuse funktsiooni programmi koostamises ja leviküsimustes Vikerraadio ei taju. Esile kerib see vaid formaalse argumendina finantseerimisvaidlustes.

4) Avaliku teenuse funktsiooniga argumenteerib ka Vikerraadio kuulaja, kes nõuab programmist kaotatud saateid tagasi. Samas ei ole kuulajal samuti sisulist arusaama avalik-õigusliku kanali funktsioonidest.

5) Vikerraadio identiteet avalik-õigusliku kanalina jääb ähmaseks. Eesti Raadio programmidirektori Mart Ummelase seisukohtades peegeldub hüsteeria – valimatult reageerib ta kõigele, samas ei ole tema seisukohad ei järjekindlad ega vastuoludest vabad.

6) Et Eestis puudub avalik-õigusliku ringhäälingu pikk ja järjepidev traditsioon, siis ei ole ebakindlal Eesti Raadio juhtkonnal millelegi toetuda. Tekkinud olukorras eitab juhtkond paaniliselt kõike, mis meenutab nõukogude aega, ja samastab selge avalik-õigusliku ringhäälingu kontseptsiooni puudumisel avalik-õiguslikku kanalit kommertskanalitega.

Kokkuvõte

1998. aastal esitab Vikerraadio selgelt seisukoha, et kuulajad on raadio jaoks, mitte raadio kuulajate jaoks. Paslik on lõpetada Ivar Trikkeli mõttega samast aastast: *"Näib, et Vikerraadio pelgab olla mõtlev raadio. Ometi on see nüüdses raadio- ja telekommunikatsiooni eetrisituatsioonis rahvusringhäälingu pärusmaa, mis tuleneb raadio ammuteada eripärast – olla mõttekaaslaseks."* (Trikkel, 1998).

Kirjandus ja allikad

- Ammas, A. (1998). Vikerraadio uuendab sisu. – *Eesti Päevaleht*, 30.03.
BNS/ETA (1998). Raadio Elmar lükkas Vikerraadio esikohalt. – *Eesti Päevaleht*, 14.11.
Elmar esimene (1998). – *Sõnumileht*, 14.11.
ETA/EPL (1998). Eestlased kuulavad kõige rohkem Vikerraadiot. – *Eesti Päevaleht*, 25.09.
Hiis, G. (1998). Vikerraadio lõpp. – *Postimees*, 02.07.
Kahre, E. (1998). Sünged aprillinaljad. – *Postimees*, 31.03.
Kull, P. (1998). Maarahvas ootab oma saadet. – *Postimees*, 11.06.
Kährik, L. (1998). Rahvuslik julgeolek kesklainel. – *Sõnumileht*, 07.04.
Laine, E. (1998). Meeldib Kersna särav teravmeelsus. – *Sõnumileht*, 10.08.
Lenk, H. (1998). Raadiojaam lahkus eetrist. – *Sõnumileht*, 02.07.
Liin, U. (1998). Mis on lahti Vikerraadioga? – *Sõnumileht*, 05.08.
Mihkelson, I. (1998). Kommertskanalid kihutavad riigiraadiost ette. Raadio mittekuulajale. – *Postimees*, 27.11.
Moorits, A. (1998). Rõõmus saadab kerjama. – *Sõnumileht*, 08.04.
Moorits, A. (1998). Veel Vikerraadiost. – *Sõnumileht*, 28.04.
Palo, A. (1998). Eesti Raadiote tehakse liiga. – *Sõnumileht*, 21.04.
Palo, A. (1998). Vikerraadio kaitseks. – *Sõnumileht*, 11.08.
Päärt, V. (1998). Vikerraadiol uus peatoimetaja. – *Postimees*, 06.01.
Rammo, O. (1998). Euroopasse ilma oma raadiota. – *Sõnumileht*, 24.03.
Reinaste, G. (1998). Nõrdimapanev otsus. – *Postimees*, 10.07.

- Rütmán, T. (1998). Laitse raadiojaam lõpetas eksisteerimise. – *Postimees*, 02.07.
- Seaver, U. (1998). Eesti Raadio vähendab saatjaid. – *Sõnumileht*, 28.02.
- Soonvald, U. (1998). Nostalgia triumf raadios. – *Sõnumileht*, 14.11.
- Tiikma, T. (1998). Kodanik peab kuulma raadiost riigi häält. – *Sõnumileht*, 27.03.
- Triikkel, I. (1998). Vikerraadio uued tuuled viisid mõtted minevikku. – *Sõnumileht*, 11.04.
- Tulp, D. (1998). Südamelt ära! – *Postimees*, 08.04.
- Tuvi, V. (1998). Tartus ei kuule Vikerraadiot. – *Postimees*, 29.09.
- Treier, M. (1998). Reklaam hiilib tagasi. Meediajuhid loodavad riigiisadelt mõistlikumat majandamist. – *Sõnumileht*, 12.10.
- Treier, M. (1998). Raadio ahistajate kütüsis. – *Sõnumileht*, 28.11.
- Ummelas, M. (1998). Uus aeg, uus kava. – *Postimees*, 01.04.
- Ummelas, M. (1998). Rohkem rõõmu südamesse. – *Postimees*, 21.01.
- Ummelas, M. (1998). Vikerraadio uus algus. – *Postimees*, 03.07.
- Ummelas, M. (1998). Vikerraadio on konkurentsivõimeline. – *Sõnumileht*, 07.08.
- Ummelas, M. (1998). Kriitik eksib. – *Postimees*, 12.10.
- Ummelas, M. (1998). Vastulause: Lõpetage vihane kerberoslik lõrisemine! – *Postimees*, 18.12.
- Visnap, M. (1998). Head uut aastat. – *Postimees*, 11.12.
- Õunapuu, T. (1998). Ebameeldiv eetrihää. – *Postimees*, 20.01.

Merike Ojasson

Toimetaja rolli muutumine: Raadio Pulss B3 lugu

Käesolev artikkel on kokkuvõte Tartu ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonnas kaitstud bakalaureusetööst "Kohaliku raadioajakirjaniku rollist Eestis ja Soomes". Uurimistöö eesmärgiks oli analüüsida aastatel 1995-1998 tegutsenud Raadio Pulss B3 näitel raadioajakirjaniku rolli kommertsjaamas. Pean selle raadiojaama arengulugu ja jaamas toimunud ajakirjanike rollimuutusi 1990ndate keskpaiga Eesti kommertsjaamade arengule tüüpiliseks.

Lähtudes peatoimetajate ja direktorite vahetusest, saab raadioloo jagada kolme etappi: detsember 1995 – jaanuar 1997, veebruar 1997 – aprill 1997, aprill 1997 – jaanuar 1998. Kahe tegevusaasta vältel oli jaamal kolm tegevjuhti, kelle tegevus ja eelmisest juhust erinev nägemus raadioprogrammist muutis igas etapis toimetaja rolli. Esimesel perioodil oli peatoimetaja Vello Rand. Teisel perioodil täitis peatoimetaja Rand formaalset rolli ja sisuliselt juhtis raadiojaama uus peadirektor Margus Hunt. Kolmandal etapil oli peadirektor Vahur Kersna.

Uurimismaterjalidena kasutasin raadiojaamaga seotud dokumente, reklaammaterjale, programmituvustusi, saatelavasid, retsensioone, artikleid, Tartu ülikooli ajakirjandusosakonnas tehtud uurimusi, Eesti Ajakirjanike Liidu ajakirjanike küsitlusi, BMFi kuulajauuringuid ja intervjuusid endiste raadiotöötajatega ning isiklikke märkmeid, mida tegin raadiojaamas töötades. Asusin Raadio B3 sõnasaadete vastutava toimetajana tööle novembris 1995, alates 1997. aastast kuni raadiojaama töö lõpetamiseni jaanuaris 1998 tegin autorisaateid ja hommikuprogramme.

Eraraadiojaamade teke

Esimeste eraraadiojaamade loomine Eestis langeb 1990ndate aastate algusaega, mida iseloomustavad riigi aluste rajamine ja radikaalsed majandusreformid. Esimese kohaliku kommertsjaamana sündis 1991. aasta septembris Raadio Tartu. 1990ndate keskpaigas tegutses ligi 30 erajaama ja nende arv on viimase viie aasta jooksul jäänud enam-vähem samaks.

Erajaamade teke tähendab ühiskonna ja meedia uut suhet. Toimetaja asub nende muutuvate suhete keskpunktis. Tema esmane ülesanne on suhestada ja mõtestada, humanistlikul viisil mõjutada ja kujundada ühiskondlikke protsesse ning inimese toimimist nendes. Samas muutub toimetaja vastutavaks ka raadiojaama majandusliku käekäigu eest. Kommertsjaamas töötava ajakirjaniku jaoks on olemas sisemine vastuolu avaliku raadioteksti ja jaama kui eraomanduse vahel.

Toimetaja töö raadiojaamas

Omaniku, peatoimetaja ja kogu toimetuse ülesanne on tagada toimetajale võimalus oma kohustusi hästi täita. Selleks, et toimetaja saaks hästi tööd teha, tuleb teda säästa konfliktidest ja tunnustada tema professionaalset loominguilisust.

Matti Nukari ja Erja Ruohomaa nimetavad raadiojaamas otsestelt mõõdetamatuid väärtusi immateriaalseteks investeeringuteks: *"Investeeringutena võib käsitleda ka muuhulgas immateriaalseid asju, näiteks loovust. Ja selle eelduseks võib võtta teised nähtused, mis ilmnevad näiteks inimeste koolituses või toimetamise (toimimise) vabadusastmes, töökeskkonnas jne."* Nende sõnul peab arenev raadiojaam võtma immateriaalsed investeeringud samasuguse kontrolli alla, nagu seda tehakse materiaalseste investeeringutega (Nukari & Ruohomaa 1995: 19-20).

Eesti Ajakirjanike Liit uuris 1988. aasta küsitluses "Ajakirjanik. Ajakirjandus. Aeg" ajakirjanike rahulolu oma töökeskkonna, toimetusesiseste suhete ja ajakirjanike eneste rollitunnetusega. Küsitlusele vastas tookord ühtekokku 368 tegevajakirjanikku-toimetajat, kellest 90 töötasid Eesti Raadios ja määratlesid end raadioajakirjanikena. Kõigi vastajate ja raadiotoimetajate vastuseid omavahel võrreldes ilmneb, et raadioajakirjanikud hindavad teiste vastanutega võrreldes kõrgemalt loominguilisust ja sellest saadavat rahulolu. Raadiotoimetajate arvates ei saagi ajakirjanikutööd ilma loominguilise rahulduseta teha.

Eesti raadiojaamade toimetajaskonda uurides selgub, et nende seas on vähe professionaale. Toimetajate leidmine on lokaalraadiotel olnud võrdlemisi sarnane – tulid esimesed huvilised, tegutsesid vabast tahtest ja jäid. Raadio Ruudu direktori Üllar Kruustiku sõnul pole näiteks nende jaamas olnud ega ole ka nüüd ühtegi kõrgharidusega töötajat, ajakirjanduslikust kõrgharidusest rääkimata (Kurm 1998: 10).

Kui võrdlevalt vaadelda eraraadiote teket Soomes, kus parlamendi raadio- ja televisioonikomitee andis esimesed tegutsemisõigused 33 kohalikule erajaamale 1985. aastal, siis torkab silma sealsete raadiotoimetajate kõrge haridustase ja suured töökogemused. Aastatel 1985-1987 jagunesid raadiotoimetajad hariduse järgi nii: 9% ajakirjandusliku kõrgharidusega, 26% kõrgharidusega, 20% õpivad ajakirjandust ja 20% omandavad kõrgharidust mõnel muul alal. Varasem raadiotöö kogemus oli 56% ja pressis töötamise kogemus 20% töötajatest.

Toimetajate kõrge haridustase on kõrge sotsiaalse vastutustunde garantii, mis on ajakirjaniku kui avalikkuse mõjutaja puhul üsna oluline.

Raadio Pulss B3. Detsember 1995 – jaanuar 1997

Raadio B3 alustas tegevust 29. detsembril 1995. Raadiojaama omanikfirma oli kogu selle tegevusaja jooksul IS Music Studios/IS Muusikastuudiod AS. Peatoimetaja oli Vello Rand. Lisaks temale töötasid põhikohaga ärijuht, tehnikadirektor, muusikajuht, muusikatoimetaja, kaks uudistetoimetajat ja kolm operaatorit. Mittekoosseisulistena olid palgal veel kaks uudistetoimetajat ja kuus saatejuhti. Kõigil põhikohaga töötajatel oli olemas varasem raadiotöökogemus.

Omaniku eesmärk oli tuua raadioturule valitud muusika ja valitud sõnaga raadiojaam 25-45 aastastele kuulajatele. Esimese raadiojaamana Eestis oli planeeritud anda kogu programm eetrisse arvutist, kuhu varem olid programmeeritud nii sõnasaated kui muusikalugude täpne järjestus. Ainu raadiojaamana pidi Raadio B3 hakkama edastama RDS signaali.

Raadioajakirjanike sõnul tõmbas neid jaama tööle selle väljareklaamitud kõrge tehniline tase, kus saateid saab arvutis "lõigata" ja eetritruumis ei istu mikrofoni ees keegi pidevalt lobi-sev saatejuht.

Esimene saatekava koostati põhimõttel 75% muusikat ja 25% sõnasaateid. Peatoimetaja Vello Ranna sõnul oli programmi kokkupanemise põhimõtteks idee, et inimene saaks ennast vabalt tunda (seos jaama ingliskeelse reklaamlausega "Be free!") ja raadio oleks talle hea kaaslane.

Kolm nädalat enne raadiojaama eetrisseminekut kerkis kil-reloomulise probleemina üles uudiste ostmise või otsimise küsimus, sest omanik ei olnud varem arvestanud ringhäälinguseaduses sätestatud uudiste edastamise nõudega. Ta ei teadnud seda nõuet. Pärast uudiste ostmise läbirääkimiste luhtumist nii Eesti Raadio kui AS Trioga pidi raadiojaam looma

omaniku poolt selleks lubatud 40 tuhande krooniga uudistetoimetuse ja sõlmima lepingud uudisteagentuuridega.

Raadiojaam alustas tegevust sisuliselt ehitusplatsil, sest raadioruumid ei olnud välja ehitatud. Ehituslikud takistused kestsid ligi aasta. Omanik oli ajakirjanikele lubanud, et jaam alustab eetri- ja inimekõlblikes tingimustes. Tekkis esimene vastuolu toimetuse ja omaniku vahel.

Algselt planeeritud üleriiulise jaama asemel alustas tööd ainult Tallinnas ja selle lähiümbruses kuuldav jaam.

Esimestel eetrikuudel tekkisid tõsised sõnavahetused ajakirjanike ja reklaamitoimetuse vahel. Kuni 1996. aasta kevadeni oli eetris ainult jaama omaniku klubi Dekoltee reklaam. Ajakirjanikud süüdistasid reklaamitoimetust selles, et nad ei tegele üldse müügitööga. Ärijuht ja reklaamitoimetaja süüdistasid toimetust müügilõlmatu programmi tootmises ja omaniku kapitalli raiskamises. Sügisel 1996 keeldus omanik raadiojaama lisainvesteeringuid tegemast.

Pärast seda, kui toimetuse oli valjuhäälselt avaldanud rahulolematust reklaami korraldamatuse suhtes, hakkas ärijuht toimetusest eemale hoidma. Reklaamitoimetuse ja omaniku moodustasid toimetusest eraldunud grupid.

Raadioajakirjanikele avaldasid sel perioodil enim mõju järgmised sündmused. Esiteks toimetuse ja omaniku erinevad arusaamad raadiojaamast. Omanik tahtis, et raadio oleks lahe muusikajaam, mis vastaks tema isiklikule maitsele. Toimetuse püüdis tõestada, et kõik inimesed ei ole samasuguste huvide ja maitsega kuulajad kui omanik.

See, et omaniku jaoks tuli üllatusena uudiste nõue ringhäälinguseaduses, oli ajakirjanikele esimene märk sellest, et omanik ei olnud jaama sisulise loomisega kursis. Omaniku vastu suhtes uudistele kasvas kiiresti üle vastuseisuks kogu sõnalisele osale. Peatoimetaja esitas kirjalikke põhjendusi, miks, kes ja kellele üht või teist sõnasaadet teeb. Kui 1996. aasta sügisel tekkis toimetuse ja omaniku vahel teine suurem vastasseis seoses reklaamija müügi madala taseme ja esimeste auditooriumiuuringutega, siis selgus, et omanik ei kuulanud oma raadiojaama ega teadnud ka üldsõnaliselt öelda, millised saated üldse eetris on.

Teiseks oluliseks momendiks oli toimetuse ja omaniku vastastikune teineteise vältimine. Mida suuremaks kasvas vastastikune usaldamatus, seda harvemini osales omanik või tema esindaja toimetuse koosolekutel. Filtrirolli täitis peatoimetaja.

Kolmandaks, omanik käsitles raadiojaama kiire äriprojekti-na, mis töötab ennast kiiresti üles ja mida on odav pidada. Lisa-investeeringute vajadus, töötajate arvu suurenemine ja info-agentuuridele makstava tasu kasv suurendas omaniku ja toimetuse vahelist lõhet. Toimetuse tahtis arendada raadiojaama, mis kvaliteetprogrammiga hakkab aegamööda ka kulutusi tasa teenima.

Neljandaks, ääretult halb alustamispäev – 29. detsember jõulude ja aastavahetuse vahel. Seejuures varjati ringhäälinguloaga nõutud kuupäeva – 15. novembrit – ka peatoimetaja eest.

Viiendaks, konflikt reklaamitoimetusega.

Kuuendaks, halb logo ja reklaamlause. Milline on kriibu-k-rabulise ratastel sõitva sea seos raadiojaamaga? Reklaamlause “B3 – Be free!” (“Ole vaba!”) toimis ainult kirjapildis.

Peatoimetaja Vello Ranna arvates olid raadiojaama esimesed ebaedu põhjused järgmised: 1) raadiojaama loomise ja toimimise ideed olid liialt õhulosside tasemel,

2) puudus algselt planeeritud leviulatus,

3) oskamatu turusituatsiooni ära kasutamine (“Kui Raadio B3 oleks alustanud Soome Raadio Nova formaadis, oleks jaamal läinud hüppeliselt väga hästi.”),

4) ebaõnnestunud finantsjuhtimine.

Veebruar – aprill 1997

Veebruaris 1997 määras omanik raadiojaama uueks peadirektoriks kunagise Raadio 2 peadirektori Margus Hundi. Vello Rand jäi küll peatoimetajaks, aga juhtimise asemel tegeles ta paberitöö ja honoraridega. Koos Vello Ranna taandumise/taandamisega lahkus muusikajuht Antti Kammiste. Uueks muusikajuhiks sai raadiojaama muusikatoimetaja Vytautas Martinonis.

Koos uue peadirektori tulekuga alustas jaam reklaamikampaniat – Tallinnas korraldati 100 tuhat krooni maksnud otsepostituskampania, iga päev võitis mõni raadiosse helistaja 1000kroonise rahatšeki, eetris loositi välja kalleid auhindu.

Omanikul oli veebruaris 1997 arvatavasti raadiojaama müügi mõte. Uus peadirektor plaanis muuta raadiojaama kasumit teenivaks ettevõtteks, kus on kvaliteetne programm ja hea muusika. Aprillis lahkus peadirektor täiesti ootamatult. Samal ajal oli kultuuriministeerium teinud ettekirjutuse, et Euroopa Ringhäälingute Liidu (European Broadcasting Union, EBU) esindaja ei tohi olla palgalisel vastutaval kohal kommertsstruktuurides. Margus Hunt kuulub EBUsse.

Ajakirjanikud ei olnud raadiojaama ümber toimuvast teadlikud. Raadiojaama võimaliku müümise kohta liikusid kuulujutud. Omavahel toimuvat ei arutatud. Ei toimunud ka ühtegi toimetuse koosolekut, kus omanik või peatoimetaja oleksid asjade käiku selgitanud. Omaniku ja raadioajakirjanike omavaheline suhtlemine jäi üha vähemaks.

Märtsis palgati hommikuprogrammi juhtideks ETV tuntud saatejuhid Reet Oja ja Vahur Kersna. Nende sisseostetud staarroll oli omaniku hilisema seletuse põhjal ainus võimalus kuulatavuse kiireks tõstmiseks. Staaride töötasu oli teiste töötajatega võrreldes kahekordne.

Endised hommikuprogrammi toimetajad tootsid Ojale ja Kersnale ette eetrimaterjali – leppisid kokku hommikuintervjuusid, otsisid lõbusaid uudiseid ja nii edasi. Sisulist tööd jäi üldtoimetajatel üha vähemaks.

Peadirektor Hundi tulek oli ajakirjanike jaoks ootamatu. Kuna Vello Rand jäi edasi peatoimetajaks, muutusid alluvussuhted ja vastutusalad segaseks. Omaniku äkilised investeeringud olid ajakirjanike jaoks märgiks omaniku paanilisest käitumisest. Ebamäärasus tuleviku suhtes ja organisatsiooni struktuuri hägustumine moonutas inimestevahelisi suhteid. Kui varem tahtsid inimesed raadioruumides viibida juba seltskonna pärast, siis alates varakevadest 1997 tuli aeg, mil igaüks pärast oma saate lõppu kiiruga raadiojaamast lahkus.

Reet Oja ja Vahur Kersna tulek hommikujuhtideks lükkas toimetajad tavapärastest rollidest välja. Viiel inimesel vähenes ettehoiatamatult töökoormus ja seega ka sissetulek. Toimetusele selgitusi jagamata tehtud otsus tekitas uute tulijate suhtes vastuseisu. Endistest hommikuprogrammi juhtidest said staarsaatejuhtide teenindajad.

Aprill 1997 – jaanuar 1998

Aprillis määras omanik uueks peadirektoriks senise hommikuprogrammi juhi Vahur Kersna. Tema juhtimisel alustas tööd sisuliselt uus raadiojaam. Muutus nimi: Raadio B3st sai Raadio Puks B3. Muutus logo: ratastel põrsa asemele tuli silma meenutav stilistiline kujund. Muutus raadiojaama sisemine struktuur: ainuvõim kuulus peadirektorile, talle allusid piltlikult öeldes ühes reas nii peatoimetaja, kõik toimetajad kui ka reklaamiosakonna töötajad.

Jaam andis päevas eetrisse 11 tundi originaalsaateid. Saatejuhtide arv tõusis üle kahe korra, eetris oli üle 30 erineva inimese.

Kõrvuti suurte muutustega jõudsid toimetajateni järjest sa-gedamini jutud raadiojaama võimalikust müümisest. Ajakirja-nike olukorda iseloomustas infovaakum ja ebakindlus.

Uue peadirektori Kersna uuenduspõhimõte oli, et raadio-jaam on inimesele sõber. Endise reklaamlause "*Be free!*" asen-das Kersna lausega "Tahan aidata Sul elada. Olla Su sõber."

Omaniku huvi sel perioodil oli jaam võimalikult kõrge hin-naga maha müüa. Raadiojaamas selle esimestest päevadest alates töötanud toimetajad jäid sel ajal juba kohati formaalse-teks rollitäitjateks. Omaniku jaoks olid ajakirjanikud enese teadmata üksnes müügitehingu vahendajad. Programmimuu-tusega lisandunud 20 uut saatejuhti tõusid peadirektor Kersna jaoks niinimetatud tõeliste ajakirjanike rollide kandjaks. Keva-del ja suvel 1997 suurenes lõhe niinimetatud esialgse ja uue toi-metuse vahel.

Järjekordne uue peadirektori tulek muutis algusaegade toi-metuse kõlkvõimalike muutuste suhtes immuunseks. Oli sel-ge, et võimalikest uuendustest raadiojaama töös ei kuule selle omanikult ega peadirektorilt sõnakestki. Raadioajakirjanikest said sündmuste kõrvaltvaatajad. Kardeti saadete kadumist, koondamist, vallandamist. Kersna poolt raadiojaama toodud kümned uued inimesed tekitasid varasemates olijates kõrvale-jäetuse tunde.

Kogu toimetuse varasem püüd selle poole, et meelelahutus-lik ja informeeriv pool oleksid radiokavas tasakaalus, ei män-ginud enam rolli. Humoorikas ja positiivsusele rõhuv prog-ramm ehmatas suurte maltsevääratuste ja eetiliste piiride ületamisega (näiteks saade "Aja pulss"). Tõsisemaid teemasid käsitleti vaid uudistes ja Jüri Liimi autorisaadetes.

Positiivselt mõjus Kersna püüe toimetust ühte liita. Enne tema tulekut, detsembrist 1996 kuni maini 1997 ei toimunud ühtegi toimetuse koosolekut. Ajakirjanike jaoks oli oluline, et Kersna kuulas toimetajaid ja ootas uusi ideid. Et keegi ei olnud enam kaua aega tundnud huvi, kas ja kuidas toimetaja ennast üleüldse raadiojaamas tunneb, ei osanud toimetajad olla loo-minguliselt avatud.

Viimaseks eetripäevaks jäi 22. jaanuar 1998. Hommikul kell kümme, pärast hommikuprogrammi lõppu, toimus koos-olek, kus omaniku esindaja ütles, et raadiojaam on müüdud AS Triole. Töötajatele anti kätte lehed, millega paluti seoses omani-ku muutumisega tulla läbirääkimistele. Omaniku esindaja lu-kustas pärast koosoleku lõppu raadioruumid, tunni aja pärast kaotasid kehtivuse töötajate magnet-uksekaardid. Arvuti män-

gis eetrisse muusikat ja olematu Raadio Pulss B3 tunnussignatuure.

Mais alustas samadel sagedustel tegevust eestikeelseid lugusid mängiv raadiojaam Raadio Elmar, mis tõusis kiiresti Eesti üheks kuulatavamaks raadiojaamaks.

Jaama tegevuse äkklõpetamine oli ajakirjanikele šokk ja seda eelkõige usaldamatuse selge tunnetamise tõttu, kui ammu kuuldud kuulujutud raadiojaama müümisest äkki tõeks said. Veebruaris 1998 said põhikohaga töötajad veel palka. Märtsis hakkas omanik läbi oma esindajate kasutama sundvõtteid, et töötajad ise lahkumisavalduse kirjutaksid. Esialgne lubadus, et kõik töölepingud lähevad automaatselt üle Kuku Raadiosse, osutus valeks. 1. märtsil ootas Kuku Raadio peatoimetaja kõiki põhikohaga töötajaid läbirääkimistele. Pettumus endise omaniku ja ebakindlus uue tööandja suhtes tõi kohtumisele vaid kolm inimest. Tööd sai ainult Vello Rand. AS Trio juures sai tööd ka reklaamiosakond.

Kokkuvõte

Kogu oma tegevusaja jooksul ei saavutanud Raadio Pulss B3 mainimisväärselt kuulatavust. Ükski programmiuendus ega juhi vahetus ei toonud kaasa oodatud kuulajate arvu tõusu.

Raadiojaama tegevuse esimesel etapil tekkis järjest teravnev konflikt toimetajate ja raadiojaama omaniku vahel. Raadioajakirjanike soov teha meelelahutusjaama, mis täidab ka informatiivseid funktsioone, põrkus omaniku soovi vastu teha muusikajaama, kus uudistel ja sõnalisel osal on minimaalne osakaal. Selle tagajärjel jäid omanik ja reklaamitoimetus ühte gruppi ja peatoimetaja koos toimetusega teise leeri. Võib väita, et esialgne arvamuste lahknemine oli raadiojaama lõpu algus.

Raadioajakirjaniku rollist rääkides saab käesolevas töös selgeks, et kommertsialiseerumine on toimetaja tegevuses tõstnud olulisele kohale ajakirjaniku ja omaniku vastastikused suhted.

Raadio Pulss B3 tegevuse alguses kandsid raadiotoimetuse liikmed üldajakirjanike rolle, teises etapis lisandusid staarrollid (teised ajakirjanikud jäid tihti staari teenindaja rolli) ja kolmandas etapis olid mõned ajakirjanikud formaalsed rollitäitjad, mõned kandvate rollide täitjad.

Rollimuutus üldajakirjanikust formaalse rolli täitjaks tõi kaasa loominguilise julguse vähenemise, sest raadioajakirjanike jaoks oli pidev peadirektorite vahetus kui usalduse ja vastu-

pidavuse kontroll. Staarirollide tulek oli üldajakirjanike jaoks tahtlik sisemiste struktuuride lammutamine, mis kahtlemata mõjutas kõigi raadiotoimetajate tööd.

Seega leidis kinnitust tõsiasi, et kommertsjaamas võib toimetaja roll kiiresti ja temast mitteolenevatel põhjustel muutuda. Ent sunnitud rollimuutused mõjuvad toimetaja professionaalsele loomingulisusele laastavalt.

Kirjandus ja allikad

BMF Gallup Media raadiouuringud 1997-1998.

EAL küsitluse "Ajakirjanik. Ajakirjandus. Aeg" tulemused 1988. Eesti Sotsiaalteaduslik Andmerhiiv (ESTA).

Finnish Mass Media (1999), Statistics Finland.

Nukari, M. & Ruohomaa E. (1995). Radion ohjelmisto toiminta. *Ylen Tutkimuksia*, 6.

Kurm, T. (1998). *Kohalike raadiojaamade kujunemine Lõuna-Eestis*. Kursusetöö, Tartu Ülikooli ajakirjandusosakond.

Ija Labutina

Ringhäälingumälu – mis seisus on meie raadio- ja telearhiivid?*

Eesti ringhäälingu üle 70 aasta pikkune ajalugu on rikas inimeste ja sündmuste poolest. Huvitav ajalugu ei tähenda alati rikast mälu. Nagu ütles vene publitsist ja kirjanduskriitik Dmitri Pissarev: *"Mälu hoitab alal vaid selle, mida te talle säilitamiseks annate."*

Mis seisus on täna meie ringhäälingumälu? Mis pikast ja rikkast ajaloost on säilitamiseks antud, mis kaotsi lastud? Kes ja kuidas seda täiendavad, taastavad ja säilitavad?

"Mälu" tähendab käesolevas artiklis kõike, mis on seotud ringhäälingu ajalooga – trükised, tele- ja raadioesemed, fondid, arhiivid, muuseumid, näitused jm. Artikkel põhineb 2000. aasta kevadel Concordia Ülikooli meediateaduskonnas kaitsstud kursusetööl.

Et selleteemalised trükised peaaegu puuduvad, siis kujunesid põhilisteks uurimismeetoditeks intervjuud vastavat infot valdavate inimestega ja fondide, arhiivide ning muuseumide külastamine. Põhiline info on saadud ETV säilitusfondist ja muuseumist; Eesti Raadiost – fonoteegist, raamatukogust, Raadiolehe toimetusest; Türi Ringhäälingumuuseumist ja Eesti Ringhäälingute Liidust.

Eesti Televisiooni Ajaloo muuseum

Muuseum loodi ETVs 1993. aastal peadirektori käskkirjaga. Asutamisest alates on selle juhatajana töötanud Voldemar Lindström.

Muuseumi fondi kuuluvad rekvisiidid, kostüümid, nukud, kuulsate telesaadete lavatarbed ja dekoratsioonid, auhinnad, kingitused, medalid, teletehnika, fotod, dokumendid, ETV logo, televisioonile pühendatud raamatud, broxüürid ja almanahhid ning kuulsate teletöötajate päevikud (sealhulgas Valdo Pandi ja Urmas Oti omad). Suur osa muuseumi materjalist on süstematiseeritud, aga kohaste ruumide puudumise tõttu on vaid väike osa sellest püsiekspositsioonina väljas.

Kõige atraktiivsem on rikas lastesaadete eksponaatide kogu – selle jaoks on loodud ka eraldi Nukutuba. Seal saab vaadata

* Vene keelest tõlkinud Epp Ehand

üle 50 telenuku lastesaadetest alates 1955. aastast, teiste seas Hunt (1957), Täpikest (1958), Ahvike Zakot (1961), Telepoissi (1962) ja Kass Arturit (1978). Paljud kangelased on oma lavastuste dekoratsioonide vahel. Vaadata saab ka nende saadete katkendeid.

Nukutuba on praegu muuseumi kõige väljaarendatum ja kõige külastatavam osa. Märtsis-aprillis 2000 käis nukke vaatamas 35 lasteekskursiooni.

Teletehnikast, mida Eesti Televisioonis on kasutatud tegevuse esimestest päevadest alates, annab ülevaate eelkõige fotokroonika "Tehnika läbi aegade". Eraldi ruumi on kogutud teletehnika kollektsioon (vanimad eksponaadid pärinevad 1950ndatest aastatest). Enamik eksponaatidest on töökorras.

Muuseumi probleemide – raha- ja ruumipuuduse – peapõhjuseks peab muuseumi juhataja Lindström ametliku muuseumi staatuse puudumist. ETV osana ja iseseisvat eelarvet omamata ei saa muuseum otsida rahalist tuge väljaspoolt ETVd. Et rahaprobleeme tasuliste ekskursioonidega leevendada, on Lindströmi sõnul vaja ette valmistada vajalikul tasemel ekspositsioon, aga selle jaoks on jällegi vaja raha (Intervjuu Lindströmiga).

Iseseisva muuseumi staatuse saamiseks on vaja Eesti Ringhäälingute Liidu otsust.

Ruumiprobleem väljendub selles, et kogu ekspositsioon ei mahu praegustesse ruumidesse ära, ja teiseks on ebaselge, kas need ruumid jäävad muuseumile. Sellistes tingimustes ei ole mõtet ekspositsiooni luuagi. Lindström peab üheks võimalikuks lahenduseks muuseumi kolimist ETV garaažidesse.

See oleks hea võimalus ühendada praegu maja peal laiali olev ekspositsioon. 300 ruutmeetrit pakub tema sõnul ka rohkelt võimalusi luua erinevaid ekspositsioone ja samas muutuks muuseum laiale publikule kättesaadavamaks kasvõi juba seeläbi, et muuseum saaks endale eraldi sissepääsu (Intervjuu Lindströmiga).

2000. aasta kevadeni oli muuseum üsna suletud ja sinna pääses vaid kitsas inimeste ring – põhiliselt õpilased ja teleinimesed. Alates 10. märtsist võivad end eelnevalt registreerides muuseumi külastada aga kõik soovijad.

ETV säilitusfond: videofond, filmifond, fonofond, fotofond, dokumendifond

Videofondi videolindid jagunevad formaadi alusel kahetollisteks lintideks, tollisteks lintideks, BETACAM SP kassetideks ja VHS kassetideks. Kahetolliste lintide kogu on 5 400 tundi –

need on salvestused aastatest 1975-1993. 90 protsenti kahe- tolliste lintide materjalist on ümber võetud praegu kasutatava- tele BETACAM SP kassetidele. Kõik tollised linnid on BETACAM SP kassetidele ümber võetud. Neid on kokku 5 000 tükki.

BETACAM SP kassetide kogu moodustub kahetolliste linti- de ümbersalvestustest, ümbersalvestustest 16mm ja 35mm fil- milintidelt ja pidevalt kollektsooni lisanduvatest kassetidest ETV omasaadetega. Kokku on kassette 9 600 säilikut 14 400 ETV saatena (Jürjo 2000).

Kuni 1976. aastani ei olnud salvestamine ja saadete säilita- mine süstemaatiline. Säilitati valitud programmid: kontserdid, parimad teatrilavastused, uudisteprogrammid ja tähtsad ühis- kondlik-poliitilised sündmused. Filmid aastatest 1955-1976 on ETV filmifondis säilinud vaid osaliselt. 1976. aastal hävitas tulekahju Raku filmibaasis suure osa ajaloolistest salvestus- test (filmifond asus sel ajal ETV majast väljas Rakus). Paljud tu- lekahjus säilinud linnidest kaotasid heli. Säilinud vanimatest salvestustest võib mainida 1958. aasta uudisteprogrammi, 1960. aasta laulupidu, 1974. aasta telelavastust "Pühajärv" ja Georg Otsa ning Paul Kerese matuseid 1975. aastal.

Teletehnika arenguga lihtsustus salvestamis- ja säilitamis- protsess ning tõusis salvestuste kvaliteet. Alates 1976. aastast on salvestamine ETVs süsteemne, st kõik ajaloolist ja informa- tiivset väärtust omavad omasaated salvestatakse ja säilitatak- se professionaalsel teabekandjal, algul kahetollisel videolinnil, praegu BETACAM SP videolinnil.

ETV filmifondis säilitatakse praegu 16 mm ja 35 mm lintide- le võetud Eesti Telefilm'i filme (originaalsed negatiivid ja positiiv- vid) – kokku 1034 nimetust; kroonika, mis on võetud 16 mm lin- dile "Aktuaalse kaamera" jaoks – 85 000 lugu mahus 3 000 tundi; ETV saadete lisavõtted, millel on ajalooline, ühiskondlik või kultuuriline väärtus – ligikaudu 800 tundi; Eesti ooperi- ja estraadiartistide kontserdinumbrid, mida kasutati saadetes 1950ndatel ja 1960ndatel aastatel.

Lisaks sellele on filmifondis 3838 nimetust Nõukogude Liit- dus toodetud dokumentaalfilmide, kunstiliste ja muusikaliste filmide kooplaid. Alates 1998. aastast toimub filmifondi süste- maatiline ümbersalvestamine – filmilinnidelt BETACAM SP kas- settidele.

Fonoteegis säilitatakse salvestusi magnetlinnidel, audiokas- settidel ja laserplaatidel.

Fotokollektsoon koosneb peamiselt mustvalgetest fotodest, mis on kogutud saadete jaoks. Kolmandikul neist on olemas ka

negatiivid. On ka slaide ja värvifotosid. Kokku kuulub kogusse 400 000 nimetust. Kogu fotomaterjal on annoteeritud ja käsitsi registreeritud.

Probleemiks on, et tänapäeval pole paljudel filmidel ja programmidel enam montaažlehti. Säilitusfondi juhataja Merike Jürjo sõnul on elektroonilised dokumendid ilma montaažlehtede või üksikasjaliku annotatsioonita allikana kasutamise aspektist surnud. Montaažlehtede koostamine on vajalik veel ka sellepärast, et andmete täisväärtusliku baasi olemasolu võimaldaks takistamatult täita kohustusi, mis tulenevad autoriõiguse seadusest. See on väga töö- ja ajamahukas ülesanne, mille jaoks napib nii raha kui töötajaid (Jürjo 2000).

ETV rahapuudus tõi endaga kaasa suure koondamise, sealhulgas kogenud fonditöötajate koondamise. See viis paljude tööprotsesside peatumiseni. Nii on vähenenud filmi- ja kahetollistelt videolintidelt BETACAM SP kassettidele ümbersalvestamise maht.

Eesti Raadio

Raadio ajalugu Eestis algab mitu aastakümnet teleloost varem. Kahjuks on seltsmekümneaastase ajaloo materjali säilitamise, kollektioneerimise ja süstematiseerimisega vähe tegeldud. Oleks vale öelda, et raadio ajaloost pole tänaseks päevaks jäänud mingit mälestust. Aga mälu on laiali pillutatud, killustatud, süsteemitu ja osaliselt kaotatud.

Kõige täisväärtuslikum ja süstematiseeritum informatsioon raadio ajaloost Eestis on kirjalik kroonika, kus ajaloolised faktid ja sündmused on üksikasjalikult paberil kirjas. Raadio ajalugu on uurinud Vello Lään. Tema teadustööd on kahtlemata väärtuslikud raadioajaloo allikad. Raadioprobleemide ja ajalooküsimustega on tegelenud ka Ivar Trikkel.

Muuseumi loomise katse

1990ndate aastate alguses tehti Eesti Raadios muuseumi loomise katse. Selle tarvis eraldati väike keldrituba, kus kauaegne raadiotöötaja Jaan Lont koostas esimese stendi raadiujuhtide fotodega (Intervjuu Lontiga). Vahetunud juhtkond aga ei pidanud muuseumi arendamist vajalikuks ja selle tegevus peatati. Kunagi muuseumile eraldatud tuba meenutab praegu ladu, kus siiski leidub palju huvitavat ajaloolist materjali.

Väärtuslik ajalooline materjal on mitmel pool raadiomaja peal laiali – raamatukogus, Raadiolehe toimetuses, dokumen-

diarhiivis ja mujal. Türisse loodava ringhäälingumuuseumi direktori Juhan Sihveri sõnul on materjali otsimisel mõtet rääkida iga raadiotöötajaga eraldi, sest igast raadiomaja toast võib tema arvates leida unustatud ja mitte kellelegi vajalikku vara, millest võib kujuneda muuseumi väärtuslik eksponaat (Intervjuu Sihveriga).

Muuseumitoas on säilinud palju mustvalgeid fotosid raadiotehnikatest ja raadioelust, alates 1950ndatest aastatest. Enamasti säilitatakse fotosid kaustades, väga paljud neist ei ole varustatud mingi infoga. Inimesi, kes praegu võiksid fotosid kommenteerida ja vajalikku infot anda, ei ole kahjuks palju. Ja need, kes on, ei mäleta enam kõike.

Säilinud on suur hulk raadioteatri lavastuste stsenaariume alates 1950ndatest aastatest. Veel on säilinud mitmesuguseid broxüüre, klituskirju, kuulsate seeriaprogrammide embleeme, Eesti Raadio 1981. aasta temaatiline perspektiivplaan, praeguse raadiomaja projekti koopia, 1966. aasta seeriaprogrammide kartoteek, mõned Eesti Raadio logod ja raadiotehnikat (alates 1930ndatest aastatest).

Raamatukogus on kaustadesse kogutud raadioalast kirjandust: "Ringhääling" (1929), "Kooliraadio saade" (1938), Vabariigi Presidendi K. Pätsi kuuldepiltide tekst, Tänu kiri Presidendile Riigi ringhäälingult (1939), almanahh "Eesti Ringhääling" (1944) ja nii edasi. Alates 1967. aastast kogutakse regulaarselt ajaleheartikleid raadio tegevusest.

Fonoteek

ER heliarhiivi ja fonoteeki on talletatud ligi 100 000 analoogmagnetlinti üldkestusega 25 000 tundi, millest ühe osa moodustab sõnaline ja teise muusikaline fond. 1995. aastast alates kasutab ER fonoteek ja heliarhiiv helikandjatena DAT-kassette ja CD-Re (www.er.ee/fono/ha_ja_f.htm).

Praegu käib ümbersalvestamine analooglintidelt DAT-kassettidele ja neilt omakorda CD-R-plaatidele.

1993. aastani oli Eesti Raadio fonoteegis ajutise kasutamise fond, kuhu kuulusid helidokumendid, mis ei olnud mõeldud pikaajaliseks säilitamiseks. Alates 1993. aastast kuuluvad säilitamisele kõik helidokumendid, mis on fonoteeki arvele võetud.

Eesti Raadio fonoteek on rikas kultuurilis-ajalooliste helidokumentide poolest. Salvestatud ja säilitatud on kuulsate ühiskonna- ja kultuuritegelaste hääled, sealhulgas Konstantin Pätsi ja Georg Otsa oma. Unikaalse materjali moodustavad folkloorisalvestused ja kaduvate murrete näited. Sama väär-

tuslikud on proosa-, luuletuste ja kuuldemängude salvestused kuulsate eesti näitlejate esituses.

Säilinud on kuulsate reporterite reportaažid alates 1937. aastast (näiteks Feliks Moori, Valdo Pandi, Ivar Trikkeli ja Lembit Lauri omad). Ajaloolisest vaatepunktist on huvitavad mälestused Eesti taasiseseisvumisest, balti ketist, 1905. aastast, 1917. aasta revolutsioonist, Suurest Isamaasõjast, Esimesest ja Teisest maailmasõjast.

Suure osa muusikafondist moodustavad Eesti Raadios tehtud originaalsalvestused. Alates 1947. aastast on salvestatud kõik laulu- ja tantsupeod. Fondis kajastub paljude aastate kontserttegevus Eestis. Eesti Raadio heliarhiiv sisaldab ammendava valiku sajandialguse eesti muusikast ja eesti interpreetide esinemistest, mis on kopeeritud alates 1904. aastast toodetud heliplaatidelt, samuti ülesvõtteid ja näidiseid tuntud välisinterpreetidelt (www.er.ee/fono/ha_ja_f.htm).

Vanimate helidokumentide näidetena võib ära märkida "Reportaaži meremuuseumist" (reporter Feliks Moor, 02.06.1937), katkendit kuuldemängust "Kroonu onu" (31.03.1939), esimest kuuldemängu August Kitzbergi ja Juhan Simmi vodevilli järgi "Kosjasõit" (lavastaja Priit Pöldroos), fragmente Berliini olümpiamängudelt (1936) rahvusvahelist programmi Šveitsi, Austria, Belgia, Taani, Eesti, Prantsusmaa ja Soome osavõtul "Head ja õnnerikast uut aastat kogu maailmale" (13.01.1937) ja Caruso esimest salvestust vaharullilt – G. Meyerbeer – Raouli aaria ooperist "Hugenotid" (1989).

Praegu on Eesti Raadios alanud ringhäälingu ajalugu kajastava materjali ja vara otsimine, kogumine, süstematiseerimine ja organiseerimine. Eesti Raadio ei kavatsenud luua sellist muuseumi, nagu on ETVs, vaid püüdnud ajaloolise toaga, mille kollektsiooni läheb väike osa ajaloolisest materjalist, mis kajastab mõningaid ajaloolisi momente organisatsiooni elus. Eesti raadio (sealhulgas Eesti Raadio) ajalooa hakkab tegelema Türi loodav ringhäälingumuuseum. Suur osa ajaloolist raadiovara antakse sellele muuseumile üle.

Ringhäälingumuuseum Türi

29. aprillil 1999 kirjutati alla Eesti Ringhäälingu muuseumi asutamislepingule. Asutajateks olid Eesti Ringhäälingute liit, Eesti Raadio, Eesti Televisioon, Eesti Ringhäälingu Saatekeskuse AS ja Türi linn.

Otsus asutada muuseum nimelt Türi on seotud sellega, et 1937. aastal ehitati Türi selle aja Euroopa moodsaim raadio-

saatekompleks: unikaalne raadiomast ja raadiojaam. Raadiomast projekteeriti ja ehitati koostöös Ameerika kompaniaga Marconi Wireless Telegraph Co. Esiteks oli raadiomast esimene Euroopas, mille metallkonstruktsioonil polnud lisatugesid. Teiseks oli see üks kõige kõrgematest antennidest maailmas – tema kõrgus oli 196,6 meetrit. 1941. aastal laskis Punaarmee masti õhku. Praegu meenutavad raadiomasti vaid sümboolika linna vapil ja rohtukasvanud varemed.

Türi linn on muuseumi jaoks eraldanud maja üldpinnaga 300 ruutmeetrit. Linn finantseerib ka maja rekonstrueerimist ja teisi ehitustöid.

Samaaegselt maja rekonstrueerimisega tegelevad muuseumitöötajad materjali otsimise, kogumise ja süstematiseerimisega muuseumi fondi jaoks. Muuseumi direktori Juhan Sihveri sõnul lähevad fondi fotod, raadiotehnika (vähemal määral tele-tehnika), tele- ja raadiotelemisega seotud asjad ning arhiividokumendid, dokumendid, käsikirjad, programmid, stsenaariumid, vahast figuurid, maketid, mudelid jms.

Kuigi loodav muuseum on ringhäälingumuuseum, kesken-dutakse siin raadio ajaloole. Juhan Sihveri põhjendab seda nii, et telemuuseum on ETV juures juba olemas, mis on tema arvates omal kohal täisväärtuslik. Samal ajal on raadio ajalugu teenimatult unustatud. Seda lünka hakkab täitma Türi muuseum (Intervjuu Sihveriga).

Tänapäevaks on juba kogutud huvitav kollektsioon televiisoreid ja raadiovastuvõtjaid, vanimad neist pärinevad 1930ndatest aastatest.

Juhan Sihver loodab, et muuseum on avamiseks valmis 2001. aasta detsembri lõpus. Muuseumi kahele korrusele tuleb kaks avarat näitusesaali. Plaanitakse rajada lastestuudio, kus lapsed näeksid salvestamist, prooviksid salvestada oma häält või saaksid näiteks töötada mikrofoni ja kõrvaklappidega. Huvitav on idee välja panna läbipaistev raadio, milles oleks näha, millised protsessid raadios aset leiavad. Plaanis on ka Türi raadiomasti ja raadiojaama maketi loomine. Juhan Sihveri sõnul oleks hea näidata muuseumis kõiki Eesti peamisi raadiomaste. Aja jooksul plaanitakse tellida Eesti Raadio legendi Fred Olbrei vahakuju (Intervjuu Sihveriga).

Kuigi muuseumis asetatakse rõhk raadioajaloole, eksponeeritakse ka teleajalooga seotud fotosid ja mõningaid eksponaate. Peamiselt plaanitakse külastajatele televisiooni tutvustada läbi sissetoodavate ja vahetatavate näituste. Esimene selline on telenukkude näitus.

Kuni muuseum pole avatud, suheldakse külastajatega ajutiste näituste, kursuste ja seminaride kaudu. Esimesteks näitusteks on väljapanek televiisoritest ja raadiovastuvõtjatest; ETV telenukkude näitus ja fotonäitus Türi raadiojaamast.

Kevadel 2000 oli lõppenud muuseumi teise korruse rekonstrueerimine. Üks kahest saalist on väljapanekuteks valmis. Nii avab muuseum esimestele külastajatele ukсед mais 2000.

Kokkuvõte

Ringhäälingumälu Eestis elab fondides, arhiivides, muuseumides, kirjanduses ja inimeste mõtteis ning südameis. Iseasi on, et mälestusi pole tänase päevani laia publikuga jagatud. Alles viimasel ajal on hakanud avanema juba seitse aastat tegutsenud ETV ajaloo muuseumi ukсед. Samuti on hakatud rohkem tegelema Eesti raadioajalooga – säilitamise, süstematiseerimise ja info organiseerimisega. Türisse loodav muuseum on kutsutud seda lünka täitma.

Allikad

Eesti Raadio fonoteek www.er.ee/fono/ha_ja_f.htm

Eesti Televisiooni peadirektori käskkiri, 13.04.1993 nr.131.

Intervjuu ETV Ajaloo muuseumi juhataja Voldemar Lindströmiga kevadel 2000.

Intervjuu Eesti Raadio majandusjuhataja Jaan Lontiga kevadel 2000.

Intervjuu Eesti Ringhäälingu muuseumi juhataja Juhan Sihveriga kevadel 2000.

Jürjo, M. Ülevaade ETV arhiivist. Kiri ringhäälingunõukogule, 02.05.2000.

Mittetulundusühingu "Eesti Ringhäälingumuuseum" asutamisleping 29.04.1999.

Carol Salumets

Produtsendikeskse tootmiskorralduse kujunemine Eesti teleorganisatsioonides

Käesolev artikkel on kokkuvõte 2000. aasta kevadel Concordia Ülikooli meediateaduskonnas kaitsitud kursusetööst, mille eesmärk oli kirjeldada produtsentide süsteemi kujunemist Eesti teletootmises. Kirjeldan teleaadete tootmiskorraldust erinevat tüüpi teleorganisatsioonides – avalik-õiguslikus Eesti Televisioonis, eratelejaamas (TV 3 näitel) ja väikefirmas (Eesti Kristliku Televisiooni näitel). Annan ka lühiülevaate väiketootjatest.

Peamisteks uurimisallikateks on Eesti Televisioonis 2000. aasta märtsis-aprillis koostatud kriisiprogramm, teleorganisatsioonide tegevust tutvustavad trükised ja võrguleheküljed ning teletöötajatega tehtud intervjuud.

Mis on produtsentidekeskne tootmissüsteem? ETV peadirektori kohusetäitja Tiina Kangro kirjeldab produtsentide süsteemi järgnevalt: *"Produtsentide süsteem on selline, kus kogu tootmine lähtub produtsendist ja ka lõpeb produtsendiga. See tähendab, et produtsent on tootmissüsteemis see inimene, kes teeb kõik põhilised otsused ja kes võtab enesele kogu vastutuse."* (Intervjuu Kangroga).

ETV on hetkel ainus telejaam, kus on läbi mõeldud produtsendikeskse tootmiskorralduse põhimõtted ja loodud eeldused selle rakendamiseks. Kindlasti mõjutab eelseisev uue süsteemi kujunemine ETVs ka eratelejaamasid, väikefirmasid ja sõltumatuid produtsente (*freelance producer*).

Produtsentide süsteemi põhimõtted Eesti Televisioonis

ETV võrguleheküljel on produtsentide ülesannetena nimetatud saadete ideede genereerimist ja valimist, ressursside planeerimist ja tootmisprotsessi juhtimist. Piiratud eelarve korral lisandub materjaliotsing – saatele taustamaterjali otsimine, saates osalejate otsimine ja vajadusel filmi- ning videomaterjali näitamise õiguste hankimine. ETV peaprodutsent allub vahetult programmi direktorile. Tema valib saadetele produtsendid ja koordineerib kogu tootmisprotsessi (www.etv.ee).

Tiina Kangro sõnul peaks 2001. aasta jaanuaris rakenduma täielik kulude arvestuse süsteem, mis võimaldab produtsendil olla saajaprotsendiliselt teadlik tema käsutuses olevatest ressurssidest ning saadete maksumusest ja teha kõiki ressursi- ja hinnakasutusealaseid otsuseid (Intervjuu Kangroga).

Üleminek täielikule kuludearvestusele on ETV 2000. aasta kriisiprogrammis välja toodud ühe põhieeldusena, mis on vajalik produtsentidesüsteemile üleminekuks: *"Kui seni moodustus ETV saadete ja projektide hind osaliselt rahalistest kuludest (honorar, töötasud, komandeeringukulud ja nii edasi) ja osaliselt tehnilise ressursi tundidest, siis nüüd kehtestatakse igale ETV-sisesele teenusele hind, mille alusel produtsent teenust ostab"* (Kangro, Viita, Krimm 2000). 2000. aastal plaanis ETV muuta ka tootmisskeemi – saadete tootmine ja hankimine pidi hakkama toimuma projektieelarvete baasil. Samuti pakkus ETV välja konkursside idee, mille eesmärk oleks sõeluda välja parimad ideed ja tegijad, arvestades seejuures ka turgu väljaspool ETVd.

Reformidega alustati juba 1999. aasta sügisel. Koosseisulised toimetajad, režissöörid ja assistendid lahutati alates 1999. aasta septembrist oma senistest toimetustest ja asetati niiniimetatud ETV-sisese vabaturu tingimustesse (Kangro, Viita, Krimm 2000).

Organisatsioonisisised produtsendid erinevad sõltumatu- test produtsentidest selle poolest, et nad töötavad organisatsioon- is kehtestatud reeglite järgi, organisatsioon annab neile teatud õigused ja maandab osa produtsendi riske.

Organisatsioonisiseste produtsentide puhul on kergem teostada toimetustlikku kontrolli, samas võib sõltumatute produtsentide kasutamine osutuda mõnel juhul efektiivsemaks.

Kangro sõnul muudab üleminek produtsentide süsteemile eelkõige seda, et saab täpselt selgeks, mis kui palju maksab, millised tootmisüksused töötavad efektiivselt ja millised mitte: *"Kuni siiani puudus võimalus identifitseerida ühe ühiku hind. Produtsentide süsteemile üleminek muudab meid väga täpselt ja see on võimalus säästa kulusid."* (Intervjuu Kangroga).

Tootmiskorraldus TV 3s

TV3 üldine tootmiskorraldus on järgmine:

- 1) Saatel on kaks-kolm toetajat, kes ei ole TV3 reklaamikliendid;
- 2) TV3 võimaldab tootmistehnika, operaatorid, montaaži;
- 3) Saade tehakse valmis väljaspool TV3;

4) Kassett tuuakse telejaama, saade vaadatakse üle ja läheb eetrisse;

5) Kui saade vastab nõutavale reitingule, siis hakkab TV3 müüma sinna reklaamlaega;

6) Kui tegemist on pikemaajalise projektiga, uuendatakse lepinguid igal hooajal.

Tootjatena esinevad näiteks Filmimees, OÜ Pilats ja Fisheye Productions. ETV peadirektori kohusetäitja kommenteerib seda süsteemi järgnevalt: *"ETV kindlasti püüab seda tootmismahu, mille tootmise ta viib organisatsioonist välja. Praegu vähemalt kehtib meil selline vaade, et avalik-õigusliku kanali puhul ei soovi me minna sellele ameerikalikule mudelile, et telliksime kogu produktiooni väljast. See on tähtis selle pärast, et kui sa annad tootmise välja, siis paratamatult väheneb toimetusslik kontroll [...] Kommertskanalile, kes toodab põhiliselt meelelahutuslikumat programmi, sobib väga hästi süsteem, et ta tellibki kõik väljast, kui ta saab seda odavamalt."* (Intervjuu Kangroga).

TV3 ühitab ametinimetusi 'tolmetaja' ja 'režissöör'. Telesaadete tootjaid nimetatakse režissöörideks.

Eesti Kristlik Televisioon

Eesti Kristlik Televisioon (edaspidi EKTv) alustas esimese eratelevisioonina Eestis septembris 1991. 1993. aastal loobus jaam saatja rentimisest ja jätkas ainult saadete tootjana (<http://home.delfi.ee/~nlinemagi/ektv/>).

EKTv juhatuse liikme Peeter Vösu sõnul on alates 1994. aastast regulaarselt valmistatud saatesarja "Kirikukalender", mida edastab Kanal 2. Teise regulaarse saatesarjana on ETV kanalil "Kirikuelu kroonika". Peale nende on tehtud erisaateid suuremateks pühadeks, muusikavideoklippe ja ka dokumentaalfilme. Tellimuse korral on filmitud tähtsündmusi nii kogudustele kui ka üksikisikutele ja neid vastavalt vajadusele monteeritud. On ka filme ning saateid eesti keelde tõlgitud ja tiitritega varustatud.

Vösu sõnul täidab nende väikses organisatsioonis iga inimene mitut rolli: *"Meil on üks operaator ja üks monteeriija. Meil on üks peatoimetaja, kes juhib saadete poolt. Mina teen lobby-tööd, samas panen kokku uudisklippe. Uudisklippe paneb kokku ka meie sekretär-raamatupidaja Malle Virves."* (Intervjuu Vösuga).

Võrreldes EKTvd ETV ja TV3ga ilmneb, et mida suurem on organisatsioon, seda täpsem ja kindlam on tootmiskorraldus.

Küsimus on ka kontrollis tehtava üle – mida väiksem on organisatsioon, seda kergem on omada kontrolli ja ülevaadet tehtavast.

Lühiülevaade väiketootjatest

Ärregistris on telesaadete tootjatena registreeritud umbes 90 firmat. Domineerivad firmasid on kümme.

Pärnu Televisioon on valmistanud telesaateid ja videofilme alates 1992. aastast. Esimene nimeametatud QTV periood kestis väikeste pausidega üle kolme aasta. 1996. aastal läks Kanal 2 vahendusel esmakordselt eetrisse Pärnu linnas ja maakonnas nähtav regionaalsaade "Pärnu Mosaik". Selliseid saateid oli Pärnu elanikel võimalik vaadata kuni 1998. aasta maini. TV 3s läksid eetrisse "Pärnu Suvi '98" ja "Pärnu Suvi '99". Eesti Televisioonis läks eetrisse "Virust Võruni '98". Hetkel toodab Pärnu Televisioon Pärnu uudiseid nii TV 3le, TV 11le kui ETVle. Projekti teostavad Raivo Kivikas, Ester Vilgats ja Signe Leesmann (www.uninet.ee/rhrgroup/tv/tv.htm).

Eesti Luterlik Tund on Rahvusvahelise Luterlike Ilmikute Liidu (*International Lutheran Laymen's League*) meediakeskus. Liit on asutatud 1917. aastal USAs ja selle eesmärk on kirikute majandustegevuse toetamine ning kristliku sõnumi kuulutamine. Kui liit alustas 1930. aastal raadiosaatega "Luterlik Tund", siis tänaseks päevaks on see nimi kujunenud liidu poolt organiseeritud meedia- ja misjonitöö üldnimetuseks. 1997. aastal hakkas ETV näitama saadet "Kaheteistkümnes tund" (saatejuht Naatan Haamer, toimetaja Katrin Seppel, režissöör Elmo Lõõve), järgmisel hooajal lisandus Eesti kirikuid tutvustav sari "Karjane ja koda" TV 3s. TV1 ja ETV on näidanud ka Eesti Luterliku Tunni multafilme, mille aluseks on lasteraamatud Mark Youngi "Saladuste klubi" ja Carol Greene'i "Jõulukingiks punased saapad" (www.ngonet.ee/eltt/).

Hess B on tootnud 39-osalise teleseriaali "Waba Riik" (produtsendid Urmas Reitemann ja Toomas Kirss). Sarja näitab TV3.

Aatomik Studioid teeb raadio- ja telereklaame, eestindab välismaiseid reklaamklippe, toodab firmasid tutvustavaid videoklippe ja video-CD-ROMe, teeb video- ja helimontaaži, helindab filme, salvestab muusikat, restaureerib vanu helisalvestisi, valmistab kassetti- ja CD-mastereid. Kliendid on näiteks Bates Estonia, Saatchi & Saatchi Advertising, AGE Reklaam, AGE Media House, Credo Reklaami AS, Intermaag, Division, Karlson & Co., Idea, Kolm Karu, Sacco & Vanzetti, Watson &

Vatson, Zavod, Zoom, AS Eesti Mobiiltelefon, Eesti Televisioon, Airtime, AS Eesti Telefon, Meediapress, Filmimees, Allfilm, XXI Sajandi Rebane, Q FILM ja Acuba Film (promedia.ee/aatomik/).

A Film Eesti tegeleb põhiliselt klassikalise ja 3D animatsiooniga ning reklaamidega, kuid on kodulehel ära märkinud ka telesaadete tootmise (www.afilm.ee).

Eesti Video teeb teleprogramme, reklaamvideoklippe, presitiži- ja dokumentaalfilme. Uusimaks tegevusalaks on interaktiivsete multimeediaesitluste valmistamine CD-ROM ja CD-I formaadis (www.leg.ee/evideo/).

Filmimees teeb telesaateid, filme, mainefilme (reklaamfilme), videomontaaži ja -tootmist (www.filmimees.ee).

Maurum toodab filme, videoklippe ja telesaateid ning reklaami, laenutab BetaSP kaameraid ja montaaži.

LL Productions toodab videosalvestusi ja muusikavideoid. Klientideks on/olid Rumal Noorkuu, 6 Pack, 4 Ever, Sly, Black Velvet, Mari-Liis, Estin, Rko, T@LSE, Smilers, X-Plode, Kadi Toom, Mike Emelai, N-Euro, Flame ja Kessu & Liis (www.hot.ee/llproductions).

Momentori tegevusaladeks on videofilmimine, videomontaaž ja titreerimine (www.hot.ee/momentor).

Multi Film on märkinud oma tegevusaladeks telereklaami, telesaated, filmid, multimeedia, idee, teostuse ja tootmise (www.multifilm.ee).

Nukufilmi tegevusaladeks on nukufilmid, tootmine, reklaam. Kliendid on näiteks ETV, Kanal 2, TV 1 ja TV 3 (microlink.online.ee/~nukufilm).

Orbital Vox Studioid toodab reklaame, videoid, muusikasalvestusi, on plaadifirma, tegeleb masstiražeerimisega, CD-R plaatide salvestamisega (www.orbital.ee).

Kokkuvõte

Eratelekanalite produtsentide-süsteemi edasine areng sõltub ETV arengust. Kui valeldamatult suurim tootja ETV läheb täielikult üle produtsentide süsteemile ja viib raha organisatsioonist välja, avardub turg ka teiste tootjate jaoks.

TV 3 produtsent Marko Levo arvab, et Eestis oleks vaja ühist üldist produtsentide süsteemi, mitte eraldi ETV-siseseid produtsente ja sõltumatuid produtsente (Intervjuu Levoga).

Tiina Kangro sõnul pole see ei vajalik ega võimalik. Tema hinnangul toimub aga ühtlustumine, mis tuleneb ETV üleminekust täielikule kulude arvestusele, ja see tuleb kasuks ka sõltumatutele produtsentidele (Intervjuu Kangroga).

Allikad

Aatomik Stuudiod www.promedia.ee/aatomik/
A Film Eesti www.afilm.ee
BMF Gallup Media www.bmf.ee/
Eesti Kristlik Televisioon home.delfi.ee/~niinemagi/ektv/
Eesti Luterlik Tund www.ngonet.ee/eltt/
Eesti Televisioon www.etv.ee/
Eesti Video www.jeg.ee/evideo
Filmimees www.filmimees.ee
Intervjuu Tiina Kangroga 10.05.2000.
Intervjuu Marko Levoga 06.05.2000.
Intervjuu Peeter Vösuga 10.04.2000.
Kangro, T., Viita A. ja Krimm, T. (2000). *Eesti Televisiooni kriisiprogramm*. Käsikiri. Eesti Televisioon.
LL Productions www.hot.ee/llproductions
Momentor www.hot.ee/momentor
Multi Film www.multifilm.ee
Nukufilm microlink.online.ee/~nukufilm
Orbital Vox Stuudiod www.orbital.ee
Pärnu Televisioon www.uninet.ee/rhrgroup/tv/tv.htm
TV 3 www.tv3.ee/